

AFVALSCHEIDING ALS NIEUWE GEDRAGSNORM

Reisnotities van een gedeelde transitie

DOE MEE om het voor
elkaar te krijgen

Samen naar een nieuwe norm

Op woensdag 10 mei 2017 organiseerde het Behavioural Insight Team (BIT) van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) een bijeenkomst voor een kleine groep bedrijven en kennisinstellingen die zich, ieder op hun eigen manier, bezighouden met de relatie tussen gedrag en afvalscheiding. Het doel van de bijeenkomst was:

- Leren van elkaar, onder meer aan de hand van vier praktijkcases;
- Uitdagingen en witte vlekken inventariseren: wat werkt nog niet en wat moeten we nog verder uitzoeken?
- Mogelijke vervolgstappen en samenwerkingsmogelijkheden in kaart brengen;

De output van deze middag wordt meegenomen in de verdere uitwerking van het Rijksbrede Programma Circulaire Economie, waar 'gedrag' één van de zes aandachtspunten is. Naast concrete gedragsinterventies, worden gedragsinzichten ingezet bij het opstellen van de transitieagenda's, om de effectiviteit van de acties te maximaliseren.

DOE-MEE aanpak voor gedragsverandering

Of het nou gaat om afval scheiden, files verminderen of samenwerken met bedrijven, beleid is er vaak op gericht om gedrag te veranderen. Daarom is de DOE-MEE tool ontwikkeld. Doel van de DOE-MEE aanpak is om op een gestructureerde manier inzichten op te doen op het gebied van gedrag en deze te gebruiken voor het ontwikkelen van effectief beleid. DOE-MEE staat voor Doorgronden, Ontwerpen, Experimenteren en Monitoren En Evalueren. De DOE-MEE aanpak is ontwikkeld door het Behavioural Insight Team (BIT) van IenM in samenwerking met Design Innovation Group.

Dit boekje is geen volledig verslag van de middag of een kant- en- klaar stappenplan. Zie het als een bouwtekening, als werk in uitvoering, als inspirerende notities om te delen met anderen die zich met dezelfde transitie bezighouden.

Praktijkcase 1: Grondstoffenmanagement op het station

VANG de gehaaste reiziger

- Wat:** Afvalreductie en recycling op stations en in treinen.
- Wie:** Nederlandse Spoorwegen en ProRail, samen met Rijkswaterstaat.
- Doel:** In de Green Deal afvalreductie en recycling op stations en in de trein is afgesproken dat wordt toegewerkt naar 25% afvalvermindering en 75% recycling.
- Hoe:** **D:** Literatuurstudie, Europese benchmark, analyse afvalstromen en observaties: wat doet de reiziger?
O: Nieuwe communicatiecampagne in aanvulling op lopende acties.
E: Afvalbakvarianten met verschillende openingen, consistente kleurcodes, communicatiecampagnes, diverse pilots bij de winkels op de stations.
MEE: Sorteeraanlyse van afvalstromen; input wordt meegewogen in nieuwe ronde ontwerp en experimenteren.

Uitkomst:

- D:** Een reiziger heeft in het algemeen wel wat anders aan zijn hoofd dan afvalscheiding. Hij is een 'voorbijganger' en voelt zich niet medeverantwoordelijk voor de stationsomgeving. Hij zoekt vertrekboards, geen afvalbakken. Bovendien komen reizigers overal vandaan en nemen dus andere gebruiken en gewoontes mee rondom afvalscheiding. Zie zulke uiteenlopende reizigers maar eens in korte tijd in eenzelfde afvalstramien te dirigeren.
- O:** Voor de nieuwe sprinter, de 'Flirt', is een campagne ontwikkeld waarbij voorbeeldige afvalscheiders een kaart met bloemzaadjes als beloning kregen.
- E:** In verschillende pilots wordt gezocht naar de optimale verhouding in de voorzieningen op de diverse stations. Een pilot met hergebruik en inzameling van kranten in de bagagerekken werd erg gewaardeerd door de reizigers.
- MEE:** De resultaten van pilots worden gerecycled in een volgende experimenteeronde.

Opmerkelijk:

- 70% van de reizigers vindt afvalscheiding belangrijk, maar twijfelt eraan of het afval na inzameling niet alsnog op één hoop wordt gestort.
- Aanpassen van de opening aan het gewenste soort afval, maakt de afvalstroom zuiverder.
- Servetten en koffiebekers horen NIET in de papierbak.

Deze uitgave is een initiatief van VANG Buitenshuis (IenM)

Het doel van VANG Buitenshuis is om de kantoor-, winkel- en dienstensector te stimuleren om in 2022 de 2 miljoen ton restafval die hier vrijkomt te halveren door minder grondstoffen te gebruiken en beter te recyclen. Zo zetten we stappen richting een circulaire economie.

Nederland Circulair in 2050

Alles wat wij mensen doen, draait op wat de aarde ons geeft. We gebruiken haar grondstoffen voor voedsel, drinkwater en onderdak, voor kleding en elektrische apparaten. Onze auto's, treinen en vliegtuigen rijden of vliegen op haar brandstoffen. Ze geeft ons warmte en verkoeling. We zijn letterlijk nergens zonder onze aarde. Helaas heeft de capaciteit van onze aardbol grenzen, terwijl het aantal mensen sterk blijft groeien. De afgelopen 100 jaar is de wereldbevolking verviervoudigd. En in 2050 zijn we naar verwachting zelfs met ruim negen miljard. Onze honger naar grondstoffen neemt dus snel toe, terwijl de hoeveelheid alleen maar afneemt. Alleen als we vanaf nu slimmer omgaan met onze grondstoffen, kunnen we ook in de toekomst nog welvarend leven op een gezonde planeet, met een duurzame en sterke economie. Het is hoog tijd om een nieuw systeem te bouwen en ons gedrag te veranderen.

Voor meer informatie: www.rwsleefomgeving.nl

Geef het vooral door aan collega's, belangstellenden en belanghebbenden, onder het motto: DOE MEE. Deel deze folder met collega's en geïnteresseerden, of gooi 'm bij het oud papier.

Duidelijk en dichtbij

- Wat:** Pilot in Landal Heideheuvel voor afvalreductie over de hele linie.
- Wie:** Landal GreenParks, Ministerie Economische Zaken, Van Gansewinkel, Eureco.
- Doel:** In 2030 wil Landal op alle parken recyclebaar afval 100% gescheiden inzamelen.
- Hoe:**
- D:** Enquête onder gasten: vindt u het belangrijk om afval te scheiden?
 - O:** Brainstorm met 15 mensen uit de hele organisatie, voor brede visie en impact.
 - E:** Ontwikkelen interventiepakket, waaronder: actievere communicatie bij ontvangst, luiercontainer in milieustraat, BinBang in accommodatie, kratjes voor afval en papier, consistente kleurcodes afvalfracties.
 - MEE:** Afvalanalyse en feedback gasten.

Uitkomst:

D: Gasten van Landal GreenParks zijn van goede wil, (vrijwel iedereen vindt afvalscheiding belangrijk. De mogelijkheden daarvoor moeten zo duidelijk en makkelijk mogelijk worden aangeboden. Het is tenslotte vakantie. Landal zelf scheidt in de nulmeting een stuk beter (50 %) dan haar gasten (16%). Tijd voor meer scheidingsgemak, dus...

O: De speciaal ontwikkelde Lekker voor 'Thuis koeltas', om aangebroken verpakkingen mee naar huis te nemen, leverde minder op dan verwacht: gasten zagen de tas niet, of begrepen niet dat ze deze mochten houden.

E: Het percentage restafval daalde door het interventiepakket met 6 %; restafval bestond nog altijd voor 40-50% uit organisch afval en 6% Plastic Metaal Drinkenkartons (PMD). Het aandeel plastic daalde met 45%.

MEE: Gasten reageren erg positief op de pilot en geven tips voor praktische verbeteringen.

Opmerkelijk:

- Kom niet te betuttelend over: een lijst met inpaktips voor thuis (neem niet je hele provisiekast mee) werd erg irritant gevonden.
- PMD is nog een onbekende grootheid voor de meeste mensen.
- Hoe dichterbij de milieustraat, hoe beter het afval wordt gescheiden.

Lekker stapelen

- Wat:** Onderzoek naar verbetering afvalscheiding op kantoor.
- Wie:** Gedragexperts van Maverick bestuderen en nudgen IenM-ambtenaren.
- Doel:** IenM wil haar afval nog beter scheiden: 'practice what you preach'.
- Hoe:** **D:** Scheidt men op kantoor anders dan thuis en zo ja, waarom? Vragenlijst over perceptie afvalverwerking. Observaties bij het koffieapparaat. Afvalanalyses.
O: Nieuwe prikkels om gedrag bij te sturen.
E: Locatie-experimenten met controlegroepen.

Uitkomst:

- D:** Zoals verwacht en gehoopt, is het kennisniveau van de milieuambtenaar over afvalscheiding op orde. Ook de voorzieningen zijn aanwezig. Blijft 'gedrag' over als verklarende factor voor de suboptimale scheidingspercentages in de nulmeting: plastic 53%; bekers 63%; GFT 80%. Van het restafval (63%) bestaat maar 8% daadwerkelijk uit restafval.
- O:** De onderzoekers proberen met pijlen, bordjes met teksten als 'Wat is voor jou dé reden om afval te scheiden' en aangepaste deksels de afvalstromen in de juiste richting te sturen.
- E:** De proef loopt nog...

Opmerkelijk:

- Zestig procent van de IenM- medewerkers is er gerust op dat gescheiden afval gescheiden wordt verwerkt.
- Theeverpakkingen (zakjes en labeltjes) belanden vrijwel standaard bij het restafval, niet in de papierbak. Ook niet als die naast de restafvalbak staat.
- Een uitstekende stapel bekers nodigt uit tot verder stapelen. Zo ook het speciaal ontwikkelde bekervormige opzetstuk uit de 3D-printer.

Gemak als sleutelwoord

- Wat:** Onderzoek naar verbetering van afvalscheiding en inzameling in de hoogbouw.
- Wie:** De G4 gemeentes (initiatiefnemers), gemeente Almere, Ministerie IenM, marktpartijen, gedragsexperts.
- Doel:** Het scheidingspercentage in hoogbouw moet omhoog om meer afval als grondstof te kunnen benutten.
- Hoe:** **D:** Literatuuronderzoek: wat is bekend over afvalgedrag?
Veldonderzoek: wat gebeurt er achter die voordeur?
O: Empirisch bewezen maatregelen uit literatuuronderzoek zijn in brainstormsessies aangevuld met eigen interventies
E: Pilots in zeven gemeenten, randomised control trials.

Uitkomst:

D: 'De Flatbewoner' bestaat niet: de verscheidenheid is groot en dat maakt het aanbieden van een effectieve interventie er niet makkelijker op. GEMAK blijkt echter voor vrijwel iedereen een toverwoord: zowel binnen- als buitenshuis wordt dit gezien als basisvoorwaarde voor afvalscheiding. Men weet vaak maar weinig van dat onderwerp af. Afvalmythes als 'Scheiden heeft geen zin, het wordt daarna toch weer bij elkaar gegooid' zijn hardnekkig. Ook leeft de vraag: 'What's in it for me?' Woonoppervlak en sociale cohesie lijken belangrijke indicatoren te zijn voor afvalscheidingsgedrag.

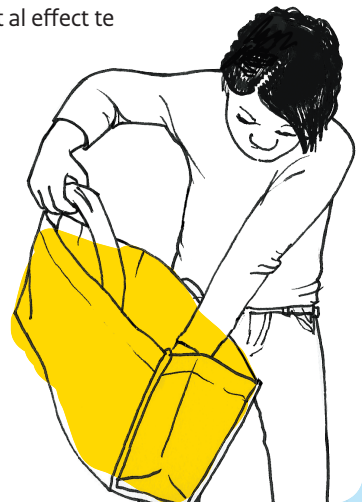
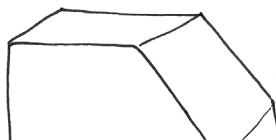
O: Vanuit het onderzoeksdesign zijn er 12 kansrijke interventies gedefinieerd, deze zijn digitaal beschikbaar en te vinden op www.vang-hha.nl

E: Netjes en schoon aanbieden van faciliteiten buitenshuis lijkt al effect te hebben, maar pilots moeten nog uitwijzen welke (combinatie van) interventies waar en voor wie het beste werken.

Opmerkelijk:

- Afvalscheiding lijkt concreet en feitelijk, maar er komen veel gevoel, aannames, intenties en twijfels bij kijken.
- Motivatie is een sleutelfactor.
- Kennis ontbreekt: 'Klein chemisch afval?

Dat is toch alleen verf en batterijen? En waar is die milieustraat eigenlijk?'

Hoe nu verder?

De bedrijven en organisaties die tijdens deze inspiratiemiddag hun inzichten en ervaringen presenteerden en deelden, zijn representanten van een (veel) grotere groep. In steeds meer sectoren wordt nut en noodzaak gezien en gevoeld voor een gedeelde transitie naar een circulaire economie. De verzamelde tips van deze middag zijn dan ook vooral bedoeld als richtingaanwijzers voor een gedeelde reis:

- Gebruik de DOE-MEE tool als handvat;
- Doorgrond gedrag in de praktijk, niet vanuit theorie of enquêtes;
- Ontwikkel gesegmenteerde interventies;
- Experimenteer kleinschalig, evalueer en pas aan en zoek (keten)samenwerking op;
- Gebruik de door Rijkswaterstaat ontwikkelde pictogrammen voor afvalscheiding, een uniforme beeldtaal moet de herkenbaarheid bevorderen;
- Niet blindelings 'knippen + plakken': een oplossing die in de ene situatie werkt, werkt niet automatisch ook in jouw context;
- Laat je inspireren en bouw voort op de inzichten en ervaringen van anderen.

Er wordt zo nu en dan verwezen naar meer informatie. Bezoek de online kennisbanken van VANG, Circulaire Economie, VANG Buitenshuis, RWS en het Learning Center Kunststof Verpakkingsafval. Geïnspireerd en klaar om aan de slag te gaan? Succes!